

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۴، شماره ۴ (پیاپی ۴۹)، زمستان ۱۳۹۸
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۵۹۵X-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>

مقاله پژوهشی
صص. ۱۱۸۳-۱۱۶۷

واکاوی کمی روابط شهر و روستا (مطالعه موردی: شهرستان ایلام)^۱

عظیم علی شائی- دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران
احمدعلی خرم بخت* - استادیار گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران
عبدالرسول قنبری- استادیار گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۴/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۲۷

چکیده

پیوندهای روستا- شهری قسمتی از واقعیت‌های زندگی روزانه یک خانوار ساکن نواحی روستایی است. از این رو پیوندهای روستایی- شهری در تنظیم و بیان سیاست‌های توسعه با هدف کاهش فقر و حمایت از نقش مثبت مراکز شهری در توسعه نواحی روستایی پیرامونی مورد تاکید قرار دارد؛ بنابراین مطالعه و بررسی روابط شهر و روستا از مهمترین مباحث در برنامه‌ریزی‌های فضایی و منطقه‌ای می‌باشد. لذا تحقیق حاضر به تحلیل روابط شهر و روستا به منظور تعیین حوزه نفوذ شهر ایلام در سطح شهرستان پرداخته است. روش تحقیق در پایان‌نامه حاضر توصیفی، تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی و تحلیل و تجزیه اطلاعات پرسش‌نامه از آزمون‌های T-test و مدل AHP و VIKOR استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد با توجه به آزمون T-test که متغیر جریان‌های اقتصادی با میانگین ۳/۵۶۷۷، جریان‌های کالبدی- فضایی با ۳/۳۲۵۹ و جریان‌های اداری- سیاسی ۳/۸۳۳۷ بالاتر از حد مینا می‌باشد. نتایج مدل AHP نشان داد که شاخص سیاسی- اداری از نظر اهمیت در رتبه اول قرار دارد. با تحلیل مدل VIKOR گروه روستایی که کمترین فاصله با شهر داشته است در رتبه اول قرار و گروهی که بیشترین فاصله با شهر داشت در رتبه آخر گرفته است. در نهایت با توجه به نتیجه تحقیق می‌توان گفت که شهر ایلام نقش قطبی در سطح شهرستان دارد اما با افزایش فاصله سطح نفوذ این شهر نیز کاهش پیدا می‌کند.

واژه‌های کلیدی: روابط شهر و روستا، مدل AHP، مدل VIKOR، شهرستان ایلام

نحوه استناد به مقاله:

علی شائی، عظیم، خرم بخت، احمدعلی و قنبری، عبدالرسول. (۱۳۹۸). واکاوی کمی روابط شهر و روستا (مطالعه موردی: شهرستان ایلام). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۴(۴)، ۱۱۶۷-۱۱۸۳. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672254.html

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری آقای عظیم علی شائی با عنوان تحلیل برهم کنش روستا - شهری به منظور تعیین حوزه نفوذ شهر ایلام با راهنمایی آقای دکتر احمدعلی خرم بخت و مشاوره دکتر عبدالرسول قنبری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد لارستان است.

* نویسنده مسئول :

مقدمه

در نواحی مختلف، سازمان فضایی، حاصل تعامل درازمدت جوامع انسانی و ساختار طبیعی نواحی است که روستاها و شهرها عناصر اصلی آن را تشکیل می‌دهند. از همین رو، پویایی یک سازمان فضایی، متأثر از نقش و کارکردهای سکونتگاه‌های شهری و روستایی و همچنین روابط، مناسبات و پیوندهای بین شهرها و روستاها می‌باشد که به وسیله جریان افراد، کالاها، پول، اطلاعات و الگوهای متنوع شغلی انجام می‌پذیرد (Thaghilo & abdoulahi, 2013:30). چرا که شهر و روستا با وجود تشابهات متعدد اما از نظر کارکردهای فضایی از تفاوت‌های معناداری برخوردار هستند که حاصل ماهیت مکان و روح حاکم بر فضای آن هاست (Ashrafi, 1998: 14). وجود انواعی از رابطه و پیوندهای فضایی میان شهر و روستا در کشورهای مختلف به ویژه در جوامع در حال توسعه با ظرایف و دامنه‌های حداکثری و حداقلی از جریانات فی ما بین موید نقش و جایگاه این گونه ارتباطات متقابل در نظم دهی به فضاهای جغرافیایی نواحی مختلف است. رابطه بین مناطق شهری و روستایی در سراسر جهان در کشورهای مختلف در حال تغییر است (Akbarpour Saraskanrood & Najafi, 2010). در ایران نیز مساله روابط شهر و روستا از دوران باستان مطرح بوده است (Soltanzadeh, 1988: 25). در این زمان روابط بین شهرها و روستاها تقریباً متعادل و دو طرفه بوده، روستا از نظر خدمات و سرمایه وابسته به شهر بوده و شهر هم از لحاظ مواد اولیه و منابع غذایی به روستا نیاز داشته است (Saraami, 2005: 101) اما بعد از انقلاب صنعتی کم کم به مرور زمان کفه ترازو به سمت شهرها سنگینی کرد به طوری که امروزه این شهرها هستند که بخش مهمی از غذای مصرفی روستاها را تأمین می‌کنند. به علاوه شهرها مواد خام اولیه صنایع دستی و صنایع روستایی را تأمین می‌نمایند؛ یعنی برعکس گذشته عمدتاً روستاها متکی به قدرت و امکانات شهری گردیده‌اند و رابطه شهر و روستا یک رابطه یک طرفه یعنی به نفع شهرها شده است (Sarrami, 2005: 107). این اساس میان مراکز جمعیتی ناحیه روابط متقابل و جریاناتی از مناسبات اقتصادی - اجتماعی و بده بستان‌های تجاری برقرار است که بدون این پیوندهای فیما بین حیات ناحیه از پویایی و حرکت بازمانده و نمی‌تواند مسیر رشد و توسعه متوازن را ببیماید. همچنین عدم ارتباط و یا یک سویه بودن این جریانات به سود جامعه شهری و یا روستایی در گذر زمان نیز به مرگ تدریجی ناحیه و یا یکی از کانون‌های سکونتگاهی درون ناحیه خواهد انجامید (Zia Tavana et al, 2010: 479). این رو، پیوندهای روستا شهری در تنظیم و بیان سیاست‌های توسعه با هدف کاهش فقر و حمایت از نقش مثبت مراکز شهری در توسعه نواحی روستایی پیرامونی مورد تأیید کارشناسان توسعه قرار دارد (Soltani Moghdas, 2007:16). البته روابط میان روستا و شهر زمانی پایدار است که هر یک در جایگاه اصلی خود قرار بگیرند و نقش آمایشی خود در سطح منطقه را به خوبی اجرا کنند و نیازهای متقابل همدیگر را پاسخگو باشند (Saeidi, 2005: 125). در این راستا اهمیت حوزه نفوذ در این است که علاوه بر مشخص کردن میزان حوزه نفوذ شهرها و الگوهای رفتاری روستاییان در مراجعه به شهرها، سبب نقش تعیین کننده شهرها شده و به آن شکل می‌دهد. لذا برای ساماندهی روابط شهر و روستا و تعیین عملکردها و کارکردهای فضایی سکونتگاه‌های انسانی، انتخاب و تحلیل سلسله مراتبی جریان‌های فضایی خدمات رسانی اهمیت خاصی دارد (Suzai et al, 2017: 130). در این میان یکی از مناطق جغرافیایی که با توجه به ماهیت روابط میان انسان، فضا و فعالیت‌های او در منطقه اقتصادی - اجتماعی دارای روابط قوی فضایی بین مناطق شهری و روستایی می‌باشد، روستاهای شهرایلام است. منطقه تحت نفوذ شهر ایلام به دلیل تسلط این شهر بر روابط بین شهر و روستا در منطقه و مهاجرت‌های زیاد روستا شهری و نیز سفرهای کاری روزانه برخی از روستاها برای تأمین مایحتاج خود نامناسب ارزیابی می‌شود که در نتیجه آن بسیاری از روستاها در معرض خالی شدن از جمعیت و افزایش جمعیت شهر ایلام می‌شوند، بنابراین مطالعه و بررسی مسائل و مشکلات موجود در این زمینه برای انجام برنامه‌ریزی‌های این حوزه از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است. در نتیجه با توجه به مسائل موجود در روستاهای پیرامون شهر ایلام و ضرورت انجام تحقیق، این سوال مطرح می‌شود که ساختار حاصله از روابط میان شهر ایلام و روستاهای پیرامون آن چگونه است؟ و کدامیک از شاخص‌ها بیشترین تأثیر و کدام یک از گروه‌های روستایی که بر اساس فاصله مشخص شده اند، بیشترین رابطه را با شهر ایلام دارند؟

اگر مجموعه سکونتگاه‌های انسانی را در یک بستر فضایی به عنوان چشم انداز فرهنگی حاصل از تعامل بین انسان و محیط در نظر بگیریم، در یک کلیت یکپارچه عوامل و فرایندهای طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و سیاسی - ایدئولوژیک به صورت متغیرهای مختلف بر یکدیگر اثر گذاشته‌اند که این تأثیر و تأثرات به صورت اندام وار و منظم به تاسی از اندیشه بشری

سبب پیدایش و استقرار سکونتگاه‌های شهری و روستایی در پهنه‌های مختلف سرزمینی با ارتباطات مختلف گردیده است. (Saeedi, 2003: 84). پیوندهای روستایی - شهری حاصل تعامل دوسویه سکونتگاه‌های روستایی و کانون‌های شهری در عرصه منطقه‌ای هستند. از لحاظ نظری، تحقیق این گونه جریان‌ها در بستر دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جاری، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، با تنوع و تقویت اشتغال در محیط‌های روستایی همراه است. این پیوندها، بر خلاف روابط سنتی شهر و روستا که عمدتاً گویای نوعی روابط سلطه است، به واسطه تعامل دو سویه و مجموعه‌ای از جریان‌های مکمل تبیین می‌شوند. بر این مبنای، پیوندهای روستایی - شهری را می‌توان از دو منظر پیوندها در عرصه فضا و تعامل در سطح بخش‌ها (تعامل بخشی)، مورد بررسی قرار داد (Saeedi, 2003: 75). پیوند شهر و ناحیه با روستاهای ناحیه با رابطه‌های جمع آوری تولیدات ناحیه، رابطه جمعی، رابطه خدماتی، تأمین و توزیع سرمایه تولیدات صنعتی و کار جامعه شهری در ناحیه، عملکردهای اداری شهر در برابر محدوده اداری شهرستان یا بخش، نشر تکنیک و خدمات گوناگون، محورهای ارتباطی شهر - ناحیه صورت می‌گیرد (Farid: 445-461: 1990). این روابط نقش مهمی در تعیین حوزه نفوذ شهر دارند، اصطلاح حوزه نفوذ نمایانگر میدان تاثیر و نفوذ خدمات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی یک شهر در روستاها، روستا - شهر، شهرک‌ها، بخش‌ها، شهرهای کوچک مجاور آن است (Taghizadeh, 1996: 54). حوزه نفوذ یک شهر دارای یک حد کاملاً مشخص و قطعی نیست، بلکه به صورت طیفی از شدت روابط بین شهر و نقاط اطراف آن مطرح می‌گردد. در مواقعی بسته به شرایط جغرافیایی، ارتباطات و عملکرد حوزه یک شهر ممکن است به صورت لکه‌های جدا از یکدیگر ظاهر شود (Ziari, 2010: 47). بنابراین هدف از تعیین حوزه نفوذ یک روستا شناسایی روستاهایی است که دارای روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قابل توجهی با روستای مورد مطالعه هستند و از خدمات موجود در آن روستا بهره‌مند می‌شوند. بر این اساس مناسبترین روش‌های تعیین محدوده که می‌تواند برای شناسایی حوزه نفوذ یک سکونتگاه استفاده شده و مشخص کننده جریان‌های بین نقاط سکونتگاهی باشد، دو روش تحلیل جریان‌ها و تعیین جاذبه بین مکان‌های روستایی هستند (Housing Foundation of Islamic Revolution, 2004: 6). از نظریات مهم در زمینه برهم کنش روابط روستا شهری می‌توان به نظریات نظریه مکان مرکزی، قطب رشد، مدل مرکز - پیرامون، رویکرد آگرو پلیتن، رویکرد کارکردهای شهری در توسعه روستایی، نظریه شبکه‌ها و ... اشاره نمود (Papeli Yazdi, 2004). در حالی که لازم است در تمام سطوح برنامه‌ریزی اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی ضمن تلاش به منظور برقراری تعادل‌های محیطی در بین کلیه اجزا درونی و بیرونی ناحیه، با نگرشی یکپارچه به شهر و روستا، روابط و پیوندهای فضایی میان این دو کانون سکونتگاهی به صورت سیستماتیک در جهت دستیابی به یکپارچگی کارکردی و توسعه پایدار ناحیه مورد مطالعه و بررسی قرار بگیرد (Shamsuddini et al, 2012: 86)

مطالعه و بررسی روابط شهر و روستا به منظور درک بهتر روابط متقابل شهر و روستا و پیدا کردن راه حل‌های مناسب جهت برقراری یک روند توسعه متعادل شهری و روستایی ضروری به نظر می‌رسد. انجام پژوهش‌هایی در این زمینه در مناطق شهری و روستایی ما را در درک و فهم واقعی که امروزه با آن مواجه هستیم کمک خواهد کرد و از اختلاف شدید مزایای اقتصادی، اجتماعی شهر و روستا که در حال حاضر رو به افزایش است خواهد کاست.

جدول ۱. مطالعات صورت گرفته در رابطه با روابط شهر و روستا

نویسندگان	سال و منطقه مورد مطالعه	یافته‌ها
Obick and Trilin	(2006) کشورهای فنلاند، مجارستان، هلند و اسپانیا	یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که برای جلوگیری از ناپایداری در چشم اندازهای روستایی لازم است طرح‌های جامع روابط متقابل پایدار شهر و روستا، آمایش سرزمین بر مبنای توان‌های ناحیه‌ای و ایجاد ساز و کارهای تأمین منابع مالی به منظور مدیریت منابع طبیعی و کشاورزی تدوین گردد.
Courtenay et al	(2007) شهرهای کوچک به صورت زیر قطب در توسعه روستایی انگلیس: بررسی ارتباطات شهر و روستا با استفاده از ماتریس حسابداری اجتماعی زیر منطقه‌ای	نتایج بدست آمده حاکی از ارزش بالقوه شهر به عنوان زیر قطب در توسعه اقتصاد محلی است که چگونه برای پسرانه خود شرایط اشتغال و خدمات بانکی و مالی ارائه می‌دهد.
Moyedfar & Akbari	(2008) مناسبات شهر و روستا و اثرات توسعه‌ای آن در شهرستا ساوجبلاغ	یافته‌های پژوهش نشان داده که روستاهایی که مسافت آن‌ها از شهر کمتر است، مناسبات و پیوندهای بیشتری با شهر داشته و از سطح توسعه یافتگی بیشتری برخوردارند.

<p>نتایج تحقیقشان نشان داد با ارائه خدمات روستاهای حوزه نفوذ ضمن فراهم نمودن شرایط و پویایی روستاها موجب ایجاد تغییرات کالبدی-فضایی در آن‌ها شده است.</p>	<p>(2010) تحلیلی بر جریان‌های متقابل روستایی-شهری به مطالعه شهر مرودشت و روستاهای پیرامون</p>	<p>Shamshaddini et al</p>
<p>نتایج این تحقیق بیان می‌کند که این روابط تاثیر چندانی بر توسعه نواحی روستایی نگذاشته‌اند و بیشتر بر تغییرات اجتماعی اقتصادی و فرهنگی موثر بوده است و این محدوده از پیامدهای کالبدی روابط روستاشهری بهره بر بوده است.</p>	<p>(2011) تحلیل روابط متقابل شهر و روستا در میزان توسعه یافتگی روستاهای دهستان هرسین</p>	<p>Mirza'i Castle and colleagues</p>
<p>یافته‌های بدست آمده تاییدی بر روابط جهانی مرکز-پیرامون در مقیاس ناحیه‌ای است و نشان می‌دهد که پیرامون (دهستان عشق آباد) از جوانب مختلف تحت سیطره و تسلط مرکز (شهر نیشابور) قرار گرفته است. کیفیت و شدت رابطه به گونه‌ای است که تسلط شهر نیشابور به دلایل مختلف از جمله: عدم وجود امکانات کافی در مرکز دهستان، نزدیکی فاصله، اختلاف فاحش سطح خدمات در دو مرکز جمعیتی مورد مطالعه و دهستان عشق آباد سایه افکنده است.</p>	<p>(2014) ر.ا. . متقابل شهر و روستا در روستاهای دهستان عشق‌آباد با شهر نیشابور پرداختند</p>	<p>Alizadeh et al.</p>

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر نوع و هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی با راهبرد پیمایشی مبتنی بر بررسی ارتباطات فضایی میان شهر ایلام و روستاهای ناحیه می‌باشد. روش‌شناسی تحقیق حاضر ترکیبی بوده و روش‌های کمی و کیفی را در فرآیندی چند مرحله‌ای (از طرح گویه و گردآوری داده گرفته تا تفسیر نتایج) با هم به کار می‌گیرد. تکیه گاه اساسی و شیوه جمع‌آوری داده‌های تحقیق، مطالعات اسنادی (کتابخانه‌ای) در جهت تبیین نظریه روابط متقابل شهر و روستا و جایگاهی که اینگونه جریانات در تعادل بخشی سطوح ناحیه ایجاد می‌کنند و نیز استفاده از آمارهای جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و خدماتی شهر ایلام و روستاهای مورد مطالعه می‌باشد. همچنین در بخش تهیه داده‌ها به صورت میدانی از شیوه‌هایی همچون مشاهده، مصاحبه و انجام پرسش‌نامه و حضور در نقاط سکونتگاهی مورد مطالعه استفاده شده است. در این نوع روش‌شناسی داده‌های میدانی از طریق ابزار مناسب مانند پرسش‌نامه گردآوری می‌شوند و به گونه‌ای کدگذاری و وارد می‌شوند که بتوان آزمون‌های آماری و تحلیل‌های کمی در محیط SPSS بر روی آن‌ها انجام داد. در تحقیق حاضر داده‌های پرسشنامه مخصوص متخصصین و مردم عامه به گونه‌ای جمع‌آوری شده‌اند تا بتوان از طریق آزمون‌های آماری T و مدل VIKOR به آزمون فرضیات پرداخت. جامعه آماری تحقیق، خانوارهای ساکن در روستاهای ایلام می‌باشند که بر اساس فاصله به چهار گروه تقسیم شده‌اند و از هر گروه ۲ روستا انتخاب شده است. در واقع جامعه آماری شامل همه گروه‌های مردم ساکن در این ۸ روستا و متخصصین (۲۰ پرسش‌نامه) می‌باشند که تعداد جامعه آماری ۵۰۲۴ خانوار می‌باشد. همچنین حجم نمونه براساس دو روش کوکران و جدول مورگان حجم جامعه نمونه برابر است با ۳۴۶ خانوار از خانوارهای ساکن در روستاهای شهر ایلام می‌باشد.

جدول ۲. تعداد نمونه در روستاهای هدف مورد مطالعه

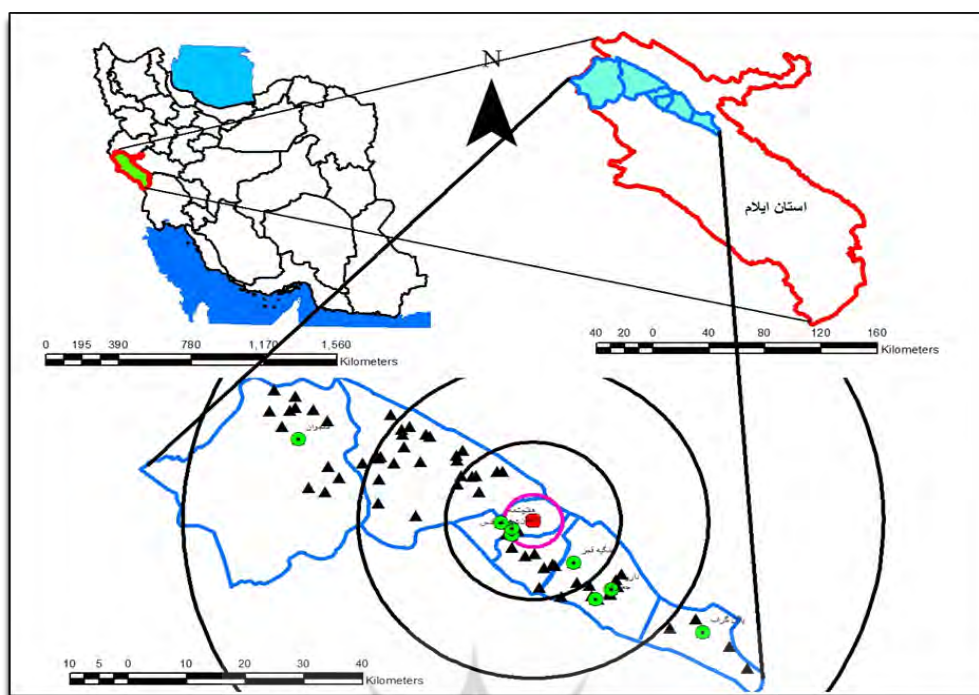
میزان فاصله	روستا	جامعه آماری بر حسب خانوار	حجم نمونه
کمتر از ۵ کیلومتر	بانقلان	۹۰۴	۶۷
	شهرک قدس	۱۱۰	۱۲
۵ تا ۱۵ کیلومتر	هفت چشمه	۱۰۵۲	۱۱۳
	چنگیه فجر	۹۶	۱۰
۱۵ تا ۳۰ کیلومتر	جعفرآباد	۶۳۱	۶۷
	داروند	۸۵	۹
۳۰ کیلومتر بیشتر	پاگل گراب	۲۷۶	۳۰
	گنجوان	۸۰	۸
	جمع کل	۳۲۲۴	۳۴۶

جدول ۳- معیارهای برهم کنش روستاشهری و حوزه نفوذ شهری

شاخص	گویه
جریان های اقتصادی (X1)	خرید و فروش زمین زراعی، خرید و فروش باغها، خرید و فروش مسکن، سرمایه گذاری در گاوداری، سرمایه گذاری در مرغداری، سرمایه گذاری در صنایع کارگاهی، سرمایه گذاری در صنایع دستی و میزان سرمایه‌های وارد شده توسط افراد ساکن در شهر ایلام
جریان های اجتماعی فرهنگی (X2)	گرایش ساکنین روستا به استفاده از کالاهای بادوام، گرایش ساکنین روستا به استفاده از پوشاک شهری گرایش ساکنین روستا به استفاده از غذاهای غیر محلی، گرایش ساکنین روستا به رفت و آمد زیاد، دیدار با خویشاوندان از شهر به روستا، دیدار با خویشاوندان از روستا به شهر، سفر روستاییان به شهر ایلام به خاطر اعیاد و جشن‌ها، سفر افراد ساکن شهر ایلام به خاطر اعیاد و جشنها به روستا، تماس‌های تلفنی از شهر ایلام به روستا و بالعکس، انسجام اجتماعی در روستا، مراسم عروسی و جشن‌های محلی با رنگ بوی شهری، مراسم مذهبی و عزای روستا با رنگ بوی شهری، پوشش شهری مردم روستا
جریان های مهاجرتی (X3)	مهاجرت دائمی از شهر به روستا، مهاجرت موقت از شهر به روستا، مهاجرت دائمی از روستا به شهر، مهاجرت موقت از روستا به شهر، جابه جایی روزانه نیروی کار از روستا به شهر، جابجایی روزانه نیروی کار از شهر به روستا
جریانهای کالبدی-فضایی (X4)	گرایش ساکنین روستا معماری نوین، وضعیت تاسیسات و تجهیزات روستا (مانند آب، برق وغیره)، مصالح ساخت و ساز خانه‌های روستا شهری شده
جریان های سیاسی- اداری (X5)	مراجعه روستاییان برای دریافت خدمات درمانی و بهداشتی، مراجعه روستاییان برای دریافت خدمات اداری، مراجعه روستاییان برای دریافت خدمات انتظامی مراجعه روستاییان برای دریافت خدمات آموزشی، مراجعه روستاییان برای پرداخت قیوض آب، برق و ...، مراجعه روستاییان برای پرداختن امور ازدواج (آزمایشات و محضر)، مراجعه روستاییان برای پرداختن به اموری که مربوط به بخشداری، مراجعه روستاییان برای پرداختن به اموری که مربوط به جهاد کشاورزیست، مراجعه روستاییان برای پرداختن به امور بانکی و مالی، مراجعه روستاییان برای دریافت خدمات ICT و خدمات پستی، مراجعه روستاییان برای دریافت خدمات اجتماعی

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان ایلام با ۲۱۶۵ کیلومترمربع ۱۰/۷۵ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است. از نظر موقعیت جغرافیایی بین ۴۵ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۴۵ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این شهرستان از شمال به شهرستان‌های شیروان چرداول و ایوان، از شرق و جنوب به شهرستان‌های دره شهر و مهران و از سمت غرب به کشور عراق محدود می‌شود. از لحاظ تقسیمات سیاسی دارای ۳ بخش، ۲ شهر و ۶ دهستان می‌باشد. (Statistics Center of Iran, 2017).

شکل ۱. موقعیت روستاهای هدف در شهرستان ایلام

یافته‌ها و بحث

روستاهای کشور در سال‌های اخیر دست خوش تحولات و تغییرات عمده‌ای شده‌اند که نقش شهرها در این تحولات بدون تاثیر نبوده است. شهرها با نوع کارکردها، وسعت و دامنه عملکرد خود باعث تغییرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فضایی و ... در سطح روستاها شده‌اند. شهر ایلام نیز به مانند دیگر شهرهای کشور باعث تغییرات و شکل‌گیری جریان‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، مهاجرتی و ... در روستاهای حوزه نفوذ خود شده است.

نتایج استنباطی حاصل از آزمون تی تست تک نمونه‌ای

برای تعیین وضعیت متغیرهای تحقیق از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است که گویه‌های هر متغیر با هم ترکیب شده و بوسیله آزمون T تک نمونه‌ای تحلیل شده است. نتایج حاصل نشان دهنده آن است که با توجه به اینکه حد متوسط (۳) می‌باشد از ۵ متغیر پژوهش، متغیرهای جریان‌های اقتصادی با میانگین ۲/۱۹۵۹، جریان‌های مهاجرتی با میانگین ۲/۵۵۱۸ می‌باشد که نسبت به حد مینا و استاندارد پایین می‌باشد. این اختلاف میانگین در سطح بیش از ۹۵ درصد به لحاظ آماری معنادار بوده و مورد اطمینان می‌باشد (Sig= 0.000). همچنین جریان‌های اجتماعی- فرهنگی با میانگین ۳/۵۶۷۷، جریان‌های کالبدی- فضایی با میانگین ۳/۳۲۵۹ و جریان‌های اداری- سیاسی ۳/۸۳۳۷ می‌باشد نتایج حاصل نشان دهنده آن است که با توجه به اینکه حد متوسط (۳) می‌باشد. لذا به لحاظ سه متغیر فوق از ارتباط قوی برخوردار می‌باشند. این اختلاف میانگین در سطح بیش از ۹۵ درصد به لحاظ آماری معنادار بوده و مورد اطمینان می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به متغیر روابط اقتصادی

One-Sample Test							
Test Value = 3							متغیر
سطح اطمینان 95%		تفاوت میانگین	معناداری	درجه آزادی	t	میانگین	
بالا تر	پایین تر						
-۰/۷۱۸۷	-۰/۸۸۹۴	-۰/۸۰۴۰۶	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۸/۵۳۵	۲/۱۹۵۲	روابط اقتصادی
۰/۵۹۹۱	۰/۵۳۶۲	۰/۵۶۷۶۶	۰/۰۰۰	۳۴۵	۳۵/۴۷۴	۳/۵۶۷۷	روابط اجتماعی - فرهنگی
-۰/۳۹۳۲	۰/۵۰۳۱	-۰/۴۴۸۱۸	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۶/۰۳۴	۲/۵۵۱۸	روابط مهاجرتی
۰/۳۸۰۸	۰/۲۷۰۹	۰/۳۲۵۸۶	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۱/۶۷۰	۳/۳۲۵۹	روابط کالبدی - فضایی
۰/۸۷۵۸	۰/۷۹۱۶	۰/۸۳۳۷۲	۰/۰۰۰	۳۴۵	۳۸/۹۵۳	۳/۸۳۳۷	روابط سیاسی - اداری

نتایج استنباطی حاصل از آزمون تی تست تک نمونه‌ای مربوط به جریان های اقتصادی

نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد در تمام گویه‌های مربوط به متغیر اقتصادی، تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد زیرا (sig<0/05) است و مقدار محاسبه شده در همه گویه‌ها کمتر از حد متوسط است. به عبارتی در همه گویه‌ها شهرها روابط منفی با روستاها از نظر سرمایه گذاری و دیگر گویه داشته‌اند. در نتیجه می‌توان گفت روابط شهری از لحاظ بعد اقتصادی تأثیر مثبتی بر توسعه نواحی روستایی اطراف نداشته است (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به گویه های متغیر روابط اقتصادی

One-Sample Test							
Test Value = 3							گویه ها
سطح اطمینان 95%		تفاوت میانگین	معناداری	درجه آزادی	T	میانگین	
بالا تر	پایین تر						
-۰/۲۶۴۷	-۰/۵۴۲۰	-۰/۴۰۳۳۶	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۵/۷۲۰	۲/۵۹۶۶	خرید و فروش زمین زراعی
-۰/۴۵۷۰	-۰/۶۹۶۵	-۰/۵۷۶۷۵	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۹/۴۷۴	۲/۴۲۳۲	خرید و فروش باغها
-۰/۵۶۵۸	-۰/۸۰۱۲	-۰/۶۸۳۴۷	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۱/۴۲۰	۲/۳۱۶۵	خرید و فروش مسکن
-۱/۰۱۴۸	-۱/۱۹۸۱	-۱/۱۰۶۴۴	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۲۳/۷۴۵	۱/۸۹۳۶	سرمایه گذاری در گاوداری
-۰/۵۵۵۵	-۰/۷۶۶۶	-۰/۶۶۱۰۶	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۲/۳۱۹	۲/۳۳۸۹	سرمایه گذاری در مرغداری
-۰/۸۳۶۴	-۱/۰۶۸۴	-۰/۹۵۲۳۸	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۶/۱۴۶	۲/۰۴۷۶	سرمایه گذاری در صنایع کارگاهی
-۰/۹۳۸۵	-۱/۱۴۰۰	-۱/۰۳۹۲۲	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۲۰/۲۸۸	۱/۹۶۰۸	سرمایه گذاری در صنایع دستی
-۰/۹۱۳۱	-۱/۱۰۶۵	-۱/۰۰۹۸۰	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۲۰/۵۳۹	۱/۹۹۰۲	میزان سرمایه‌های وارد

نتایج استنباطی حاصل از آزمون تی تست تک نمونه‌ای مربوط به متغیر اجتماعی - فرهنگی

نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد در ۱۳ گویه مربوط به متغیر اجتماعی - فرهنگی بین مقدار محاسبه شده و حد مینا تفاوت معناداری وجود دارد زیرا مقدار sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است؛ و برهم کنش تأثیربارزی و مثبتی بر تمام گویه‌های اجتماعی - فرهنگی داشته‌اند و به گرایش روستاییان به شهر در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی افزوده شده است (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به گویه های متغیر اجتماعی - فرهنگی

One-Sample Test							
Test Value = 3							
سطح 95% اطمینان		تفاوت میانگین	معناداری	درجه آزادی	t	میانگین	گویه ها
پایینتر	بالا تر						
۰/۵۲۵۶	۰/۳۵۴۰	۰/۴۳۹۷۸	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۰/۰۷۹	۳/۴۳۹۸	گرایش به استفاده از کالاهای بادوام
۱/۰۶۶۷	۰/۸۹۴۱	۰/۹۸۰۳۹	۰/۰۰۰	۳۴۵	۲۲/۳۳۶	۳/۹۸۰۴	گرایش به استفاده از پوشاک شهری
۰/۵۸۳۹	۰/۴۱۳۳	۰/۴۹۸۶۰	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۱/۴۹۲	۳/۴۹۸۶	گرایش به استفاده از غذاهای غیر محلی
۰/۹۶۸۸	۰/۷۷۹۱	۰/۸۷۳۹۵	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۸/۱۳۰	۳/۸۷۳۹	گرایش به رفت و آمد زیاد
۰/۶۴۷۰	۰/۴۷۹۰	۰/۵۶۳۰۳	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۳/۱۸۳	۳/۵۶۳۰	دیدار با خویشاوندان از شهر به روستا
۰/۷۰۴۹	۰/۵۲۷۶	۰/۶۱۶۲۵	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۳/۶۶۶	۳/۶۱۶۲	دیدار با خویشاوندان از روستا به شهر
۰/۴۱۵۴	۰/۲۲۳۲	۰/۳۱۹۳۳	۰/۰۰۰	۳۴۵	۶/۵۳۴	۳/۳۱۹۳	مسفر روستاییان به شهر به خاطر اعیاد و جشن‌ها به روستا
۰/۵۱۸۷	۰/۳۰۷۶	۰/۴۱۳۱۷	۰/۰۰۰	۳۴۵	۷/۶۹۶	۳/۴۱۳۲	سفر افراد ساکن شهر به خاطر اعیاد و جشن‌ها به روستا
۰/۷۹۰۰	۰/۵۷۶۹	۰/۶۸۳۴۷	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۲/۶۱۲	۳/۶۸۳۵	تماس‌های تلفنی از شهر به روستا و بالعکس
۰/۲۶۹۶	۰/۰۳۳۰	۰/۱۵۱۲۶	۰/۱۲	۳۴۵	۲/۵۱۵	۳/۱۵۱۳	میزان انسجام اجتماعی در روستا
۰/۴۷۱۶	۰/۲۶۷۸	۰/۳۶۹۷۵	۰/۰۰۰	۳۴۵	۷/۱۳۶	۳/۳۶۷۹	رنگ بوی شهری مراسم عروسی و جشن‌های محلی
۰/۶۸۸۰	۰/۵۱۰۹	۰/۵۹۹۴۴	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۳/۳۱۲	۳/۵۹۹۴	رنگ بوی شهری مراسم مذهبی و عزای روستا
۰/۹۶۴۱	۰/۷۷۸۲	۰/۸۷۱۱۵	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۸/۴۲۶	۳/۸۷۱۱	پوشش شهری

نتایج استنباطی حاصل از آزمون تی تست تک نمونه‌ای مربوط به متغیر جریانات مهاجرتی

نتایج حاصل از آزمون t نشان می‌دهد که در همه گویه‌ها بعد مهاجرتی بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا تفاوت معناداری وجود دارد زیرا مقدار sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است و تأثیر برهم کنش روستا شهری در همه گویه‌ها به جز گویه مهاجرت دائمی از روستا به شهر و میزان مهاجرت روزانه نیروی کار از روستا به شهر منفی بوده است و در نتیجه به لحاظ ۴ (چهار) گویه مهاجرتی، روابط شهری روستایی اثرات منفی بر جا داشته است (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به گویه های متغیر روابط مهاجرتی

One-Sample Test							
Test Value = 3							
سطح 95% اطمینان		تفاوت میانگین	میانگین	معناداری	درجه آزادی	T	گویه ها
پایینتر	بالا تر						
-۱/۱۷۴۴	-۰/۳۹۷۰	-۰/۲۸۵۷۱	۲/۷۱۴۳	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۵/۰۵۰	میزان مهاجرت دائمی از شهر به روستا
-۱/۰۶۹۱	-۱/۲۶۷۰	-۱/۱۶۸۰۷	۱/۸۳۱۹	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۲۳/۲۰۹	میزان مهاجرت موقت از شهر به روستا
۰/۴۷۳۸	۰/۳۱۰۵	۰/۳۹۲۱۶	۳/۳۹۲۲	۰/۰۰۰	۳۴۵	۹/۴۴۵	میزان مهاجرت دائمی از روستا به شهر
-۰/۶۹۱۱	-۰/۹۰۵۵	-۰/۷۹۸۳۳	۲/۲۰۱۷	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۴/۶۴۸	میزان مهاجرت موقت از روستا به شهر
۰/۳۰۴۴	۰/۰۶۵۳	۰/۱۸۴۸۷	۳/۱۸۴۹	۰/۰۰۳	۳۴۵	۳/۰۴۱	میزان جابه جایی روزانه نیروی کار از روستا به شهر
-۰/۹۱۴۳	-۱/۱۱۳۸	-۱/۰۱۴۰۱	۱/۹۸۶۰	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۱۹/۹۹۳	میزان جابجایی روزانه نیروی کار از شهر به روستا

نتایج استنباطی حاصل از آزمون تی تست تک نمونه ای مربوط به متغیر کالبدی - فضایی

نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد که مقدار محاسبه شده در همه گویه‌ها (بعد کالبدی) بالاتر از حد متوسط به دست آمده و در گویه‌های وضعیت تاسیسات و تجهیزات تفاوت معناداری و مثبتی بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود ندارد زیرا sig کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد و روابط زمینه بهبود کالبدی روستاها را فراهم کرده اس ولی در گویه گرایش به معماری نوین منفی بوده و در سایر گویه‌ها تأثیری مثبت داشته است (جدول ۸).

جدول ۸. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به گویه‌های متغیر کالبدی

One-Sample Test							
Test Value = 3							
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	میانگین	Sig. (2-tailed)	Df	T	گویه ها
Upper	Lower						
-۰/۳۳۴۷	-۰/۵۰۰۱	-۰/۴۱۷۳۷	۲/۵۸۲۶	۰/۰۰۰	۳۴۵	-۹/۹۲۴	میزان گرایش ساکنین روستا معماری نوین
۰/۶۰۹۴	۰/۴۲۷۰	۰/۵۱۸۲۱	۳/۵۱۸۲	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۱/۱۷۸	وضعیت تاسیسات و تجهیزات روستا (مانند آب، برق وغیره)
۰/۹۶۵۱	۰/۷۸۸۴	۰/۸۷۶۷۵	۳/۸۷۶۸	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۹/۵۱۳	مصالح ساخت و ساز خانه‌های روستا از شهری شده

نتایج استنباطی حاصل از آزمون تی تست تک نمونه‌ای مربوط به متغیر سیاسی - اداری

نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد که در همه گویه‌های (بعد سیاسی- اداری)، از آنجایی که sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد و برهم کنش روستا شهری تاثیر زیادی در ارتقاء خدمات به روستاییان و بهبود زمینه خدمات رسانی در جنبه‌های مختلف به دنبال داشته است (جدول ۹).

جدول ۹. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای برای

One-Sample Test							
Test Value = 3							
سطح اطمینان 95%		تفاوت میانگین	معناداری	درجه آزادی	t	میانگین	گویه ها
بالاتر	پایینتر						
۱/۱۳۵۳	۰/۹۲۶۳	۱/۰۳۰۸۱	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۹/۴۰۴	۴/۰۳۰۸	خدمات درمانی و بهداشتی
۱/۲۱۸۸	۰/۹۹۹۶	۱/۱۰۹۲۴	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۹/۹۰۴	۴/۱۰۹۲	خدمات اداری
۱/۰۲۷۱	۰/۸۲۱۶	۰/۹۲۴۳۷	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۷/۶۹۲	۳/۹۲۴۴	خدمات انتظامی
۰/۹۴۳۱	۰/۷۲۰۸	۰/۸۳۱۹۳	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۴/۷۲۱	۳/۸۳۱۹	خدمات آموزشی
۰/۱۵۱۴	-۰/۰۷۳۰	۰/۰۳۹۲۲	۰/۴۹۲	۳۴۵	۱/۶۸۸	۳/۰۳۹۲	پرداخت قبوض آب، برق و ...
۱/۶۴۲۶	۱/۴۸۳۵	۱/۵۶۳۰۳	۰/۰۰۰	۳۴۵	۳۸/۶۵۲	۴/۵۶۳۰	پرداختن به امور ازدواج (آزمایشات و محضر)
۱/۲۶۴۶	۱/۰۷۷۲	۱/۱۷۰۸۷	۰/۰۰۰	۳۴۵	۲۴/۵۷۲	۴/۱۷۰۹	پرداختن به امور بخشداری
۰/۹۷۶۱	۰/۷۶۶۲	۰/۸۷۱۱۵	۰/۰۰۰	۳۴۵	۱۶/۳۲۱	۳/۸۷۱۱	پرداختن به امور جهاد کشاورزی
۱/۰۳۴۲	۰/۸۶۵۰	۰/۹۴۹۵۸	۰/۰۰۰	۳۴۵	۲۲/۰۷۹	۳/۹۴۹۶	پرداختن به امور بانکی و مالی
۰/۲۷۱۹	۰/۰۷۵۴	۰/۱۷۳۶۷	۰/۰۰۱	۳۴۵	۳/۴۷۶	۳/۱۷۳۷	خدمات اجتماعی
۰/۶۴۴۱	۰/۳۶۹۹	۰/۵۰۷۰۰	۰/۰۰۰	۳۴۵	۷/۲۷۵	۳/۵۰۷۰	خدمات ICT و خدمات پستی

رتبه بندی محلات از لحاظ برهم کنش روستا شهری از مدل VIKOR

مرحله اول:

- تعیین وزن معیارها

- وزن و اهمیت هر یک از معیارها ابتدا باید از طریق مدل‌های تعیین ارزش مثل AHP یا ANP و دیگر مدل‌های وزن دهی معیارها حاصل آید.

مرحله اول: ماتریس خام

در این بخش میانگین شاخص‌های چهار گروه روستایی بر اساس پرسش‌نامه‌های تکمیل شده توسط ساکنین ۸ روستا از SPSS اخذ شده و ماتریس خام تشکیل و مورد ارزیابی قرار داده می‌شود.

جدول ۱۰. مرحله اول: ماتریس خام بر اساس شاخص‌های پژوهش

نام منطقه	جریان‌های اقتصادی (X1)	جریان‌های اجتماعی فرهنگی (X2)	جریان‌های مهاجرتی (X3)	جریان‌های کالبدی-فضایی (X4)	جریان‌های سیاسی-اداری (X5)
گروه ۱	۳/۵	۳/۸۲۷۹۹۱	۳/۳۱۴۳۵۲	۳/۸۲۸۷۰۴	۴/۲۹۴۱۹۲
گروه ۲	۱/۹۹۱۶۱۶	۳/۴۴۹۳۴	۲/۴۱۶۶۶۷	۳/۴۴۳۰۸۹	۳/۸۷۰۲۸۸
گروه ۳	۱/۸۹۵۲۵	۳/۵۲۶۱۵۴	۲/۲۲۶۶۷	۳/۱۴	۳/۷۱۰۹۰۹
گروه ۴	۱/۷۹۰۰۳۳	۳/۴۱۷۲۹۵	۲/۳۲۴۶۱۹	۳/۰۸۷۱۴۶	۳/۶۳۷۵۵۲
جمع	۹/۱۷۶۸۹۹	۱۴/۴۱۶۳۷	۱۰/۳۸۲۳۱	۱۳/۴۹۸۹۴	۱۵/۵۱۲۹۴

مرحله دوم: نرمال سازی داده‌ها

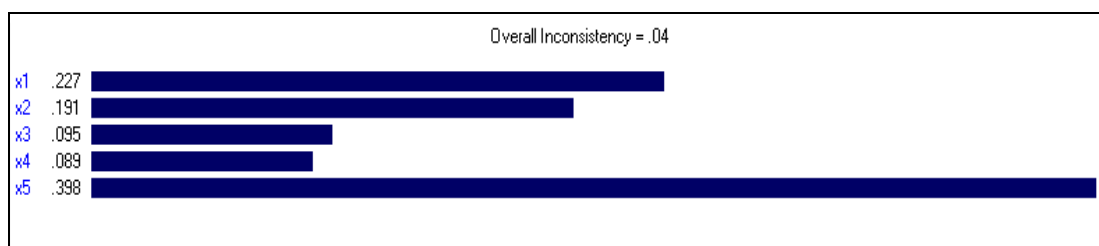
در این مرحله ابتدا شاخص‌ها را به توان ۲ می‌رسانیم و سپس جذر مجموع هر ستون و تقسیم هر یک از مقادیر توان شده بر جذر مجموع انجام می‌شود.

جدول ۱۱. مقادیر کمی شده ماتریس تصمیم گیری

نام منطقه	جریان‌های اقتصادی (X1)	جریان‌های اجتماعی فرهنگی (X2)	جریان‌های مهاجرتی (X3)	جریان‌های کالبدی-فضایی (X4)	جریان‌های سیاسی-اداری (X5)
گروه ۱	۰/۳۸۱۳۹۲	۰/۲۶۵۵۳۱	۰/۳۲۸۸۶۳	۰/۲۸۳۶۳	۰/۲۷۶۸۱۴
گروه ۲	۰/۲۱۷۰۲۵	۰/۲۵۲۸۳۳	۰/۲۳۲۷۶۸	۰/۲۵۵۰۴۶	۰/۲۴۹۴۸۸
گروه ۳	۰/۲۰۶۵۲۴	۰/۲۴۴۵۹۴	۰/۲۱۴۴۶۸	۰/۲۳۲۶۱۱	۰/۲۳۹۲۱۴
گروه ۴	۰/۱۹۵۰۵۹	۰/۲۳۷۰۴۳	۰/۲۳۳۹۰۲	۰/۲۲۸۶۹۵	۰/۲۳۴۴۸۵

مرحله سوم: وزن دار کردن ماتریس نرمال

در این مرحله باید وزن شاخص‌ها را مشخص کرد که از روش AHP و در این پژوهش استفاده شده است.

شکل ۲. وزن هر کدام از شاخص‌ها بر اساس مدل AHP

جهت وزن دار کردن، مقادیر ماتریس نرمال هریک از گزینه‌ها بر وزن معیارها (که قبلا از روش‌های دیگر به دست آمده بود) ضرب می‌گردد.

جدول ۱۲. وزن هر کدام از شاخص‌ها بر اساس مدل AHP

جریان‌های اقتصادی (X1)	جریان‌های اجتماعی فرهنگی (X2)	جریان‌های مهاجرتی (X3)	جریان‌های کالبدی-فضایی (X4)	جریان‌های سیاسی-اداری (X5)
۰/۲۲۷	۰/۱۹۱	۰/۰۹۵	۰/۱۸۹	۰/۳۹۸

جدول ۱۳. ماتریس نرمال شده در وزن هر شاخص

نام منطقه	جریان‌های اقتصادی (X1)	جریان‌های اجتماعی فرهنگی (X2)	جریان‌های مهاجرتی (X3)	جریان‌های کالبدی-فضایی (X4)	جریان‌های سیاسی-اداری (X5)
گروه ۱	۰/۰۸۶۵۷۶	۰/۰۵۰۷۱۶	۰/۰۳۱۲۴۲	۰/۲۸۳۶۳	۰/۲۷۶۸۱۴
گروه ۲	۰/۰۴۹۲۶۵	۰/۰۴۸۲۹۱	۰/۰۲۲۱۱۳	۰/۲۵۵۰۶۴	۰/۲۴۹۴۸۸
گروه ۳	۰/۰۴۶۸۸۱	۰/۰۴۶۷۱۷	۰/۰۲۰۳۷۴	۰/۲۲۲۶۱۱	۰/۲۳۹۲۱۴
گروه ۴	۰/۰۴۴۲۷۸	۰/۰۴۵۲۷۵	۰/۰۲۱۲۷۱	۰/۲۲۸۶۹۵	۰/۲۳۴۴۸۵

گام چهارم: محاسبه ایده‌آل مثبت (f_i^+) و منفی (f_i^-)

تعیین مقادیر بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس نرمال وزنی بزرگترین و کوچکترین عدد هر ستون تعیین می‌گردد.

در اینجا منظور از بزرگترین عدد، یعنی عددی بیشترین ارزش مثبت را داراست و کوچکترین یعنی بیشترین ارزش منفی. پس اگر معیار ما از نوع منفی باشد، بزرگترین عدد برعکس می‌شود یعنی می‌شود کمترین مقدار و کوچکترین می‌شود بیشترین مقدار و بالعکس.

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij}$$

جدول ۱۴. مرحله چهارم بالاترین و پایین‌ترین هر شاخص

جریان‌های اقتصادی (X1)	جریان‌های اجتماعی فرهنگی (X2)	جریان‌های مهاجرتی (X3)	جریان‌های کالبدی-فضایی (X4)	جریان‌های سیاسی-اداری (X5)	بالاترین و پایین‌ترین هر شاخص
۰/۰۸۶۵۷۶	۰/۰۵۰۷۱۶	۰/۰۳۱۲۴۲	۰/۲۵۲۴۳۱	۰/۱۱۰۱۷۲	f+
۰/۰۴۴۲۷۸	۰/۰۴۵۲۷۵	۰/۰۲۰۳۷۴	۰/۲۰۳۵۳۹	۰/۰۹۳۳۲۵	f-

حال دیگر برای بدست آوردن R_j , S_j وزن‌ها را در شاخص‌ها ضرب و در نهایت با جمع هر سطر مطلوبیت و نارضایتی بدست می‌آید.

مرحله پنجم: محاسبه فاصله از ایده‌آل و حداقل (R_i و S_i):

حال دیگر برای بدست آوردن R_j , S_j وزن‌ها را در شاخص‌ها ضرب و در نهایت با جمع هر سطر مطلوبیت و نارضایتی بدست می‌آید.

تعیین شاخص مطلوبیت (S) و شاخص نارضایتی (R)

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

f^* = بزرگترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون
 f_{ij} = عدد گزینه مورد نظر برای هر معیار در ماتریس نرمال وزنی

$-f$ = کوچکترین عدد ماتریس نرمال وزنی برای هر ستون

طبیعتاً برای هر گزینه به ازای هر معیار یک شاخص مطلوبیت به دست می‌آید که مجموع آن‌ها شاخص نهایی S_j گزینه را مشخص می‌کند.

بزرگترین S_j هر گزینه به ازای هر معیار، شاخص نارضایتی (R) آن گزینه می‌باشد.

جدول ۱۵. محاسبه مقدار Q_j و اولویت‌بندی گزینه‌ها

نام منطقه	جریان‌های اقتصادی (X1)	جریان‌های اجتماعی فرهنگی (X2)	جریان‌های مهاجرتی (X3)	جریان‌های کالبدی-فضایی (X4)	جریان‌های سیاسی-اداری (X5)	Rj	Sj
منطقه ۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
منطقه ۲	۰/۲۰۰۲۴	۰/۰۸۵۱۳۳	۰/۰۷۹۸۰۲	۰/۴۶۲۸۰۶	۰/۲۵۶۹۳۵	۰/۴۶۲۸۰۶	۱/۰۸۴۹۱۶
منطقه ۳	۰/۲۱۳۰۳۲	۰/۱۴۰۳۷۴	۰/۰۹۵	۰/۸۲۶۵۶۶	۰/۳۵۳۵۳۷	۰/۸۲۶۵۶۶	۱/۶۲۸۵۰۹
منطقه ۴	۰/۲۲۷	۰/۱۹۱	۰/۰۸۷۱۶۵	۰/۱۸۹	۰/۳۹۸	۰/۱۸۹	۱/۷۹۳۱۶۵

مرحله ششم: محاسبه مقدار Q و رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها

از طریق فرمول زیر:

$$Q_j = v \cdot \frac{S_j - S^-}{S^* - S^-} + (1 - v) \cdot \frac{R_j - R^-}{R^* - R^-}$$

$v = 0.5$ عدد ثابت

S_j = مجموع مقدار S برای هر گزینه

S^- = بزرگترین عدد شاخص S برای هر گزینه

S^* = کوچکترین عدد شاخص S برای هر گزینه

R_j = مجموع مقدار R برای هر گزینه

R^- = بزرگترین عدد شاخص R برای هر گزینه

R^* = کوچکترین عدد شاخص R برای هر گزینه

در نهایت کوچکترین مقدار Q به عنوان بهترین گزینه انتخاب می‌شود.

جدول ۱۶. مرحله ششم: مقدار Q رتبه‌بندی نهایی

رتبه	مقدار Q	فاصله
۱	۰	کمتر از ۵ کیلومتر
۲	۰/۵۶۲۵۱۸	۵ تا ۱۵ کیلومتر
۳	۰/۹۱۸۴۵۱	۱۵ تا ۳۰ کیلومتر
۴	۱	۳۰ تا ۶۰ کیلومتر

با توجه به اینکه کمترین مقدار Q به عنوان رتبه اول انتخاب می‌شود به نتایج بدست آمده از مدل ویکور نشان می‌دهد میزان نفوذ با افزایش فاصله کاهش پیدا می‌کند به طوری که بیشترین ارتباط در فاصله کمتر از ۵ کیلومتر با ضریب (۰) و ۵ تا ۱۵ کیلومتر با ضریب ۰/۵۶۲۵۱۸ در رتبه دوم وجود دارد و در فواصل بیشتر ۱۵ تا ۳۰ کیلومتر با ضریب (۰/۹۱۸۴۵۱) و بیشتر از ۳۰ کیلومتر با ضریب (۱) کمترین ارتباط وجود دارد بنابراین با افزایش فاصله این ارتباط به طور محسوسی کاهش پیدا می‌کند (جدول ۱۶).

نتیجه گیری

بر هم کنش روستا شهری برای تعیین حوزه نفوذ شهری با روابط و مناسبات بین سکونتگاه‌ها بویژه بین شهر و روستا که خود را عمدتاً به شکل جریان‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، مهاجرتی، کالبدی و سیاسی- اداری نشان می‌دهد، شناخت، تبیین و کشف قانونمندی‌های کلی حاکم بر آن، در چهارچوب -روابط متقابل انسان و محیط موضوعی جغرافیایی بوده و از اهمیت نظری و کاربردی ویژه‌های برخوردار است؛ بنابراین نقاط روستایی برای خروج از انزوای جغرافیایی و دستیابی به خدمات لازم، ضرورت دارد که با سکونتگاه‌های بالادستی خود در ارتباط باشند. این جریان‌ها و پیوندهای فضایی امروزه با توجه به افزایش نیازهای ساکنین روستایی، هم به لحاظ تعداد، هم مقیاس و شدت پیچیده‌تر شده است. لذا برای بررسی موضوع و اهداف تحقیق از ۴۱ گویه در قالب پنج شاخص اقتصادی- اجتماعی- فرهنگی، مهاجرتی، کالبدی- فضایی و سیاسی- اداری در چهار گروه فاصله ای و ۸ روستا استفاده شده است. برای دست یافتن به یک پاسخ مناسب از آزمون تی تک نمونه‌ای، در محیط نرم افزار SPSS و برای رتبه بندی شاخص‌ها از مقایسه زوجی AHP و برای رتبه بندی روستاها بر اساس فاصله از مدل VIKOR بهره گرفته شده است؛ که برای تبیین وضعیت متغیرهای تحقیق از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است که گویه‌های هر متغیر با هم ترکیب شده و بوسیله آزمون T تک نمونه‌ای تحلیل شده است. نتایج حاصل نشان دهنده آن است که با توجه به اینکه حد متوسط (۳) می‌باشد از ۵ متغیر پژوهش، متغیرهای جریان‌های اقتصادی با میانگین ۲/۱۹۵۹، جریان‌های مهاجرتی با میانگین ۲/۵۵۱۸ می‌باشد که نسبت به حد مینا و استاندارد پایین می‌باشد. این اختلاف میانگین در سطح بیش از ۹۵ درصد به لحاظ آماری معنادار بوده و مورد اطمینان می‌باشد (Sig=0.000). همچنین جریان‌های اجتماعی- فرهنگی با میانگین ۳/۵۶۷۷، جریان‌های کالبدی- فضایی با میانگین ۳/۳۲۵۹ و جریان‌های اداری - سیاسی ۳/۸۳۳۷ می‌باشد نتایج حاصل نشان دهنده آن است که با توجه به اینکه حد متوسط (۳) می‌باشد. لذا به لحاظ سه متغیر فوق از ارتباط قوی برخوردار می‌باشند؛ و همچنین با استفاده از نظر متخصصین شاخص‌های تحقیق رتبه بندی شد که شاخص سیاسی- اداری با ضریب ۰/۳۹۸ از نظر اهمیت در رتبه اول و شاخص جریان‌های مهاجرتی با ۰/۰۹۵ در رتبه آخر قرار گرفت. همچنین در نهایت با استفاده از مدل VIKOR چهار گروه روستایی رتبه بندی شدند که نتایج نشان می‌دهد میزان نفوذ با افزایش فاصله کاهش پیدا می‌کند به طوری که بیشترین ارتباط در فاصله کمتر از ۵ کیلومتر با ضریب (۰) و ۵ تا ۱۵ کیلومتر با ضریب (۰/۵۶۲۵۱۸) در رتبه دوم وجود دارد و در فواصل بیشتر ۱۵ تا ۳۰ کیلومتر با ضریب (۰/۹۱۸۴۵۱) و بیشتر از ۳۰ کیلومتر با ضریب (۱) کمترین ارتباط وجود دارد بنابراین با افزایش فاصله این ارتباط به طور محسوسی کاهش پیدا می‌کند. در نهایت با توجه به نتیجه تحقیق می‌توان گفت که شهر ایلام نقش قطبی در سطح شهرستان دارد اما با افزایش فاصله سطح نفوذ این شهر نیز کاهش پیدا می‌کند.

همان طور که بررسی‌ها نشان داده است تغییرات و تحولاتی که در روستاهای مورد مطالعه اتفاق افتاده است، بیشتر بر اساس فاصله روستا نسبت به شهر می‌باشد. به منظور جلوگیری یا کاهش پیامدهای منفی روند جاری بر روستاهای مورد مطالعه پیشنهاد زیر بر اساس دیدگاه واقع گرایانه که مبتنی بر نتایج تحقیق است ارائه می‌شود:

- برنامه‌ریزی‌های جاری پاسخگوی نیازهای روستاییان نمی‌باشد، پیشنهاد می‌گردد که به جای برنامه‌ریزی به شکل منزوی برای تک تک روستاهای شهرستان از برنامه‌ریزی فضایی استفاده کرده و روستاها با همدیگر در نظر گرفته شود.

- معرفی توان‌های محیطی روستاهای با فاصله بیشتر و تشویق سرمایه گذاران بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این روستاها که در فاصله بیشتر نسبت به شهر ایلام قرار دارند.

- ایجاد اشتغال پایدار در روستاها که از مهاجرت نیروی جوان و کارآمد روستا جلوگیری شود.

- قرار نحوه مدیریت کنونی برای این گونه از روستاها که در حال تغییرات و تحولات زیاد هستند امکان پذیر نیست؛ زیرا نبود قدرت اجرایی کافی منجر به افزایش و گسترش ساخت و سازها در روستاها می‌گردد. پیشنهاد می‌شود که روستاهای نمونه توسط چند نفر در غالب مدیریت مجموعه روستایی اداره گردد تا نظارت و کنترل دقیق تری هم بر ساخت وسازهای درون بافت روستا و هم خارج آن‌ها را داشته باشند.

References

- Akbarpour Sarascanrood, M., & Najafi, A. (2010). The concept of sustainable development in rural areas of the metropolitan area (case study: Tehran metropolis). *Journal of Housing and Environment of the Village*, 29(130), 64-79. (In Persian)
- Alizadeh, K., Ahmadi, M.H., Abadi, M. (2013) Study of City-Village Interaction (Case Study: Ashkhabad Village Villages with Neyshabur Township). *Geographic Perspective in Human Studies*, 8, 145-133. (In Persian)
- Bastia, J. (1998). *City*. Translation Ali Ashrafi, Tehran: Art University Press. (In Persian)
- Courtney, P., Mayfield, L., Tranter, R., Jones, P., & Errington, A. (2007) Small towns as 'sub-poles' in English rural development: Investigating rural-urban linkages using sub-regional social accounting matrices. *Geoforum*, 38(6), 1219-1232.
- Farid, Y. (1989). *Geography and Urbanism*. Tabriz: Tabriz University. (In Persian)
- Ghadiri, R., & Asayesh, H. (2009). Geographical analysis of spatial distribution-Spot of rural settlements Case study: Lajan section - Piranshahr city. *Geographical area of the land*, 6(4), 41-54. (In Persian)
- Holy Sultan, R. (2007). *The role of metropolitan linkage and physical transformation - spatial development of peripheral villages*. Ph.D. Geography and Rural Planning, Faculty of Earth Sciences, Tehran: Shahid Beheshti University. (In Persian)
- Housing Foundation of Islamic Revolution. (2004). *Guidance Rural Plan*. The first volume, office planning and coordination of projects. 1-33. (In Persian)
- Iranian Center for the History of Iran. (2016). (In Persian)
- Mirza'i Ghale, F., Kalantari, B., Moladi, M., & Azmi, A. (2012). Analysis of City-Village Interactions in the Development of Villages in the Harsin County Suburb. (In Persian)
- Mojdefar S., & Akbari, S. (2006). Relationships of the Village with the City and its Developmental Impact, Case Study: Savojbolagh Town. *Applied Geosciences Research (Geosciences)*, 6(9-8), 96-75. (In Persian)
- Ovebeek, G., & Terlin, I. (2006). Rura Area under Urban pressure, case studies of rural-urban Relationship across Europe, The huge, Agricultural Economics Research Institute(LEI), report.7.06.01.
- Overbeek, G., & Vader, J. (2005). Rural goods and services (RGS) in rural areas under urban pressure. paper for xx congress of European society for rural sociology, pp: 22-27.
- Pour Ahmad, A., Farhoudi, R., Ziari, K., Soleimani, M., & Faraji Mollaie, A. (2013). A Study of Regional Balanced Development Model with an Emphasis on City-Village Relationships (Case: Qazvin Area). *Geography*, 39, 53-77. (In Persian)
- Pressure, P. (1996). *Rural Geography (General)*. Tehran: Payam Noor Publications. (In Persian)
- Rezvani, M.R. (2011). *Introduction to Rural Development Planning in Iran*. Tehran: Gomes publishing house. (In Persian)
- Saeedi, A. (2003). Relations between urban and rural areas and rural-urban (a study of perceptions). *Journal of Geography*, 1(1), 71-91. (In Persian)
- Saidi, A. (2006). *The Basics of Rural Geography*, Tehran: Poster, Fifth Edition. (In Persian)
- Sa'idi, A. (2008). Space, in: Saeedi, Abbas (Supervisor), *Encyclopedia of Urban-Rural Management*, Tehran: Encyclopedia Center of Farsi. (In Persian)
- Sarrami, H. (2005). Center of the periphery and the relationship between the city and the countryside. *Geographical Survey Quarterly*, 77. (In Persian)
- Shamsedini, A., Shokor A., Rezaei M.R., & Panahi L. (2011). Geographic analysis on rural-urban cross-flows. Case study: Marvdasht and peripheral villages. *Environmental planning*, 4(12), 79-99. (In Persian)
- Shokouti, H. (2004). *New Perspectives in Urban Geography*. Volume I, Tehran: Publication of the Party. (In Persian)

- Soltani Moghdas, R. (2007). *Position of Investment in Rural Space, with Emphasis on Linking Rural Areas to, Rural-Urban, Case Study: A Rural Area Trghbh (Khorasan Razavi)*. Ph.D thesis, University of Shahid Beheshti. (In Persian)
- Sultanzadeh, H. (1988). *an Introduction to Urban History in Iran*. Tehran: Amir Kabir Publishing.
- Tacoli, C. (2003). The links between urban and rural development. April 2003, Vol 15 No 1.
- Tacoli, C. (1998). Rural-urban interactions: a guide to the literature. *Environment and urbanization*, 10(1), 147-166.
- Taghizadeh, F. (1996). Template for organizing the villages of Fars Province (revised rural collection). *Quarterly Poysh Shiraz, Plan and Budget Organization of Fars province*, 3(6), 45-58. (In Persian)
- Ulled, A., Biosca, O., & Rodrigo, R. (2010). Urban and rural narratives and spatial development trends in Europe. *Report. Mcrit, Barcelona*.
- Ziavanaha, M.H., Shamsdalini, A. (2010). Urban functions in rural development, Case: Nourabad and its surroundings. *Human Resource Quarterly*, 2(3), 61-45. (In Persian)

How to cite this article:

Alishaei, A., Khorrambakht, A. & Ghanbari, A. (2020). Quantitative analysis of village-urban relations (Case study: Ilam County). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 14(4), 1167-1183.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672254.html

Quantitative Analysis of Village-Urban Relations (Case Study: Ilam County)

Azim Alishaei

Ph.D. in Geography & Urban Planing, Larestan Branch, Islamic Azad University, Larestan, Iran

Ahmadali Khorrambakht*

Assistant Professor Dep. of Geography, Larestan Branch, Islamic Azad University, Larestan, Iran

Abdorasoul Ghanbari

Assistant Professor Dep. of Geography, Larestan Branch, Islamic Azad University, Larestan, Iran

Received: 16 April 2018

Accepted: 30 June 2018

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The rural- urban links are considered as a part of realities of everyday life in an inhabitant family in rural regions. Thus, rural- urban links are emphasized in regulation and expression of development policies by aiming at reduction of poverty and supporting from positive role of urban centers to expand surrounding rural areas. Hence, one of the foremost topics in spatial and regional planning is the study and analysis on relations among city and village. Therefore, the current research has analyzed the village- city relations to determine field of influence of Ilam city through the given town. With respect to the objective, it will be answered to this question: 'How is the structure resulting from relations among Ilam city and the surrounding villages? And which of parameters has the highest effect and what of the rural groups that have been specified according to distance may have the highest relationship with Ilam city?'

Methodology

The present research is of applied one in terms of type and goal and it is descriptive- analytical type with surveying strategy in terms of nature. The methodology of current study is of combinatory type and both quantitative and qualitative techniques are employed in multiphase process (ranging from item design and data collection to interpretation of results). The field data are collected by appropriate tool such as questionnaire in this type of methodology and they are encoded and included in this process thereby to execute statistical tests and quantitative analyses on them in SPSS environment. The data have been collected by special questionnaire for the public people in this survey so that thereby one could test hypotheses by T- statistical exams, AHP and VIKOR models. The statistical population of the study comprises of inhabitant families in Ilam villages and they have been divided into four groups based on distance and 2 villages were selected from any group. In fact, statistical population includes all groups of inhabitant people in these 8 villages with statistical population composing of 5'024 families. Similarly, the sample size amounts to 346 inhabitant families in villages of Ilam city that have been calculated by two methods of Cochran and Morgan's table to determine sample size of population.

---

* Corresponding Author

Email: ahmadali.kho@gmail.com

Results and Discussion

The single-sample T-test has been adapted to determine status of research variables where items of any variable are combined with each other and analyzed using single- sample T-test. The given results indicate that with respect to average limit of 3, among 5 research variables, variables of economic trends (Mean-value=2.1959) and migratory trends (Mean – value= 2.5518) are lower than the base and standard limits. This mean difference is statistically significant at level higher than 95% reliable in terms of level of confidence (Sig= 0.000). Likewise, social-cultural trends (Mean=3.5677), formative-spatial trends (Mean=3.3259), and administrative- political trends (3.8337) are placed at subsequent ranks. The results of this study show that that with respect to average limit of 3 therefore there is strong relationship among them in terms of three above-said variables. This mean difference is statistically significant at level higher than 95% and reliable.

Similarly, research parameters were ranked using comments from experts accordingly parameter of political- administrative variable (0.398) was placed at first rank and parameter of migratory trends (0,095) was calculated as the last rank.

The results derived from VIKOR test indicate that the rate of influence is reduced by increase in distance so that there is the highest relationship in distance less than 5km (coefficient=0) and 5-15km (coefficient=0.562518) at the second rank while there is the least relationship in distances greater than 15-30km (coefficient=0.918451) and farther than 30km (coefficient=1). Therefore, this relationship is tangibly reduced by increase in distance.

Conclusion

In order to examine the research subject and goals, 41 items were utilized within five parameters (economic, social-cultural, migratory, formative- spatial, and political- administrative) in four interval groups and 8 villages. The pairwise comparison was used to attain an appropriate answer and single-sample t-test was utilized for ranking of parameters by means of SPSS software medium. The VIKOR test was utilized to determine this status and AHP model for ranking of villages based on their distance from them. The items in any variable were combined with each other and variables of this study were analyzed by means of single-sample T-test. The given findings show that with respect to average limit of 3 in T-test, among five research variables, the variables of economic trends (Mean=2.1959) and migratory trends (Mean=2.5518) are lower than base limit and standard. Likewise, social-cultural trends (3.8337) and administrative- political trends (3.3259) and formative- spatial trends (3.5677) are ranked after these variables. The results of this survey show that given average limit of 3, this model enjoys strong relationship in terms of three variables in which political-administrative variable (0.398) is placed at first rank in terms of importance and parameter of migratory trends (0.095) was ranked in four rural groups and VIKOR results were placed at the last rank. Similarly, using of this model; finally indicates the rate of influence is reduced by rising distance. Finally, with respect to result of study, it can be implied Ilam city plays a polar goal through this city but the level of influence of this city is also reduced by rising distance between them.

Keywords: Village-urban relations, AHP model, VIKOR model, Ilam County